

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ
ΛΟΓΟΣ

Κονδύλη 1 • Μαρούσι • Τ.Κ. 15122
Τ: 210 8062033, 210 8062017
E: front.logos@gmail.com
www.front-logos.gr

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2019 ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ

[Επίκληση των αξιών της δημοκρατίας]

Χρειάζεται μια απάντηση στο βασικό ερώτημα που άκουσα να επαναλαμβάνεται συχνά, κυρίως από τους νέους οι οποίοι τόσο εύκολα αυταπατώνται κι εξίσου εύκολα απογοητεύονται: Αφού η δημοκρατία είναι κατά κύριο λόγο ένα σύνολο διαδικαστικών κανόνων, πώς μπορούμε να έχουμε την απαίτηση να βασιζόμαστε στους «ενεργούς πολίτες»; Για να έχουμε ενεργούς πολίτες, δεν χρειάζονται άραγε και ιδανικά; Και βέβαια χρειάζονται τα ιδανικά. Πώς όμως να μην πάρουμε υπόψη μας τις μεγάλες ιδεολογικές συγκρούσεις που δημιούργησαν αυτούς τους κανόνες; Θέλετε να δοκιμάσουμε να τις απαριθμήσουμε;

Πρώτο μεταξύ όλων συναντάμε μέσα από αιώνες αμείλικτων θρησκευτικών πολέμων το ιδανικό της ανοχής. Αν σήμερα απειλείται η ειρήνη στον κόσμο, η απειλή προέρχεται για άλλη μια φορά από τον φανατισμό, δηλαδή από την τυφλή πίστη στη δική μας αλήθεια και ότι αυτή μπορεί να επιβληθεί με τη βία. Δεν χρειάζονται παραδείγματα· τα έχουμε καθημερινά μπροστά στα μάτια μας.

Έπειτα έρχεται το ιδανικό της μη βίας. Ποτέ μου δεν ξεχνώ τη διδαχή του Καρλ Πόπερ*, σύμφωνα με την οποία αυτό που ουσιαστικά διακρίνει μια δημοκρατική εξουσία από μια μη δημοκρατική είναι πως μονάχα στην πρώτη οι πολίτες μπορούν να ξεφορτωθούν τους κυβερνώντες χωρίς αιματοχυσίες. Οι τυπικοί κανόνες της δημοκρατίας, που τόσο συχνά γίνονται αντικείμενο χλευασμού, εισήγαγαν για πρώτη φορά στην ιστορία τρόπους συμβίωσης που είχαν στόχο την επίλυση των κοινωνικών συγκρούσεων χωρίς τη χρήση βίας. Μόνον εκεί όπου οι κανόνες αυτοί γίνονται σεβαστοί, ο αντίπαλος δεν θεωρείται πλέον εχθρός που πρέπει να εξοντωθεί αλλά αυτός που μας αντιπολιτεύεται και αύριο μπορεί να πάρει τη θέση μας.

Τρίτο, το ιδανικό της σταδιακής ανανέωσης της κοινωνίας μέσα από την ελεύθερη αντιπαράθεση των ιδεών και την αλλαγή της νοοτροπίας και του τρόπου ζωής. Μόνο η δημοκρατία επιτρέπει τη διαμόρφωση και την εξάπλωση των ειρηνικών επαναστάσεων, όπως συνέβη τις τελευταίες δεκαετίες με την αλλαγή στις σχέσεις των δύο φύλων, που ίσως να είναι η μεγαλύτερη επανάσταση της εποχής μας.

Τέλος, το ιδανικό της αδελφότητας (η fraternité της Γαλλικής Επανάστασης). Η ιστορία του ανθρώπου είναι σε μεγάλο βαθμό ιστορία συγκρούσεων αδελφοκτόνων. Στο έργο του Φιλοσοφία της Ιστορίας ο Χέγκελ** χαρακτήρισε την Ιστορία ως «απέραντο σφαγείο». Μπορούμε να τον διαψεύσουμε; Σε καμία χώρα του κόσμου δεν υπάρχει περίπτωση να διαρκεί επί μακρόν η δημοκρατία δίχως να γίνει ήθος και συμπεριφορά

Πώς όμως μπορεί να γίνει αυτό δίχως την αναγνώριση της αδελφότητας που ενώνει όλους τους ανθρώπους σε ένα κοινό πεπρωμένο; Η αναγνώριση αυτού του γεγονότος είναι τόσο

περισσότερο αναγκαία σήμερα, που καθημερινά συνειδητοποιούμε αυτό το κοινό πεπρωμένο και θα έπρεπε να ενεργήσουμε με συνέπεια όσο υπάρχει ακόμα αυτή η μικρή φλόγα της λογικής που φωτίζει την πορεία μας.

-----
* Καρλ Πόπερ: Φιλόσοφος του 20ού αι. ** Γ. Β. Φ. Χέγκελ: Φιλόσοφος του 19ου αι.

Απόσπασμα από το βιβλίο του Norberto Bobbio, *Το μέλλον της δημοκρατίας*, μετάφραση Π. Ράμος. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1993, σελ. 49-51. Α1.

A1. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (90-110 λέξεις).

Μονάδες 25

Το κείμενο του Ν. Bobbio αναφέρεται στα ιδανικά της δημοκρατίας ως θεμέλιο για τον ενεργό πολίτη, απαντώντας στους νέους που αμφισβητούν την αναγκαιότητα του πολίτη αυτού σήμερα. Συγκεκριμένα, ως πρώτο ιδανικό καταγράφεται η ανεκτικότητα ενάντια στο φανατισμό και τη βία που υπονομεύουν την ειρήνη. Δεύτερο ιδανικό είναι η μη βία, καθώς οι δημοκρατικές αρχές επιβάλλουν την ειρηνική συνύπαρξη και διευθέτηση των αντιπαραθέσεων. Τρίτο είναι το ιδανικό της βαθμιαίας αναμόρφωσης της κοινωνίας μέσω της ελεύθερης ιδεολογικής αντιπαραβολής και της αναθεώρησης της στάσης ζωής, στοιχεία που ευνοούν τις ειρηνικές επαναστάσεις. Τέλος, το ιδανικό της αδελφότητας με την εσωτερίκευση του δημοκρατικού ήθους λειτουργεί ως ανάσχεση των αιματηρών συγκρούσεων. Χρειάζεται, ωστόσο, η συνειδητοποίηση της ανάγκης για συναδέλφωση και υπεύθυνη συλλογική δράση.

B1. Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, με βάση το κείμενο, τις παρακάτω προτάσεις, γράφοντας στο τετράδιό σας δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση τη λέξη Σωστό ή Λάθος:

- α.** Κυρίως οι νέοι αμφισβητούν τη δυνατότητα της δημοκρατίας να βασίζεται στους «ενεργούς πολίτες».
- β.** Η αλλαγή στις σχέσεις των δύο φύλων δεν εντάσσεται στις ειρηνικές επαναστάσεις.
- γ.** Η μακροβιότητα της δημοκρατίας προϋποθέτει ανάλογη στάση ζωής.
- δ.** Ο φανατισμός και η βία βρίσκονται στον αντίποδα της ανοχής.
- ε.** Στόχος των δημοκρατικών πολιτευμάτων δεν είναι η ειρηνική επίλυση των κοινωνικών συγκρούσεων.

Μονάδες 10

- α.** Σωστό
- β.** Λάθος
- γ.** Σωστό
- δ.** Σωστό
- ε.** Λάθος

B2α. Να εντοπίσετε στο κείμενο δύο περιπτώσεις επίκλησης στην αυθεντία.

Μονάδες 2

Δύο περιπτώσεις επίκλησης στην αυθεντία είναι οι εξής: η αναφορά στη διδαχή του Καρλ Πόπερ («Ποτέ μου δεν ξεχνώ...χωρίς αιματοχυσίες») και στο έργο του Χέγκελ («Στο έργο του ... “απέραντο σφαγείο”»).

B2β. Για ποιον λόγο χρησιμοποιεί ο συγγραφέας την επίκληση σε κάθε μία περίπτωση; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο.

Μονάδες 4

Στην πρώτη περίπτωση, η διδαχή του Καρλ Πόπερ επιβεβαιώνει, τεκμηριώνει και ενισχύει τη θέση του συγγραφέα για τη μη βία ως ιδανικό. Και αυτό γιατί καταγράφει τη διαφορά μεταξύ δημοκρατικής και μη δημοκρατικής εξουσίας, δίνοντας το βασικό χαρακτηριστικό του ιδανικού της μη βίας, δηλαδή τη δυνατότητα ανατροπής μιας κυβέρνησης χωρίς αιματοχυσίες (βία).

Στη δεύτερη περίπτωση, η αναφορά στο έργο του Χέγκελ *Φιλοσοφία της Ιστορίας* λειτουργεί ως τεκμήριο στην τοποθέτηση του συγγραφέα για τη σημασία της αδελφосύνης μέσα από τη διαπίστωση ότι «η ιστορία του ανθρώπου είναι σε μεγάλο βαθμό ιστορία συγκρούσεων αδελφοκτόνων.». Με το χαρακτηρισμό της Ιστορίας ως «απέραντου σφαγείου» από τον Χέγκελ επιβεβαιώνεται και στηρίζεται η θέση του συγγραφέα.

Και στις δύο περιπτώσεις με την επίκληση στην αυθεντία ενισχύεται η αξιοπιστία του συγγραφέα, ενώ ο επεξεργασμένος και εξακριβωμένος λόγος του με τη γνώση σχετικής βιβλιογραφίας αποκτά αποδεικτική αξία και κύρος.

B3α. Να ξαναγράψετε κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις της τρίτης παραγράφου, αντικαθιστώντας την υπογραμμισμένη λέξη με μία άλλη, σημασιολογικά ισοδύναμη:

1. «... δεν ξεχνώ τη διδαχή του Καρλ Πόπερ ...».
2. «... γίνονται αντικείμενα γλευασμού ...».
3. «... εισήγαγαν στην ιστορία τρόπους συμβίωσης ...».
4. «... αυτός που μας αντιπολιτεύεται ...».

Μονάδες 4

1. «...δεν ξεχνώ τη(ν) συμβουλή/ παραίνεση/ νουθεσία/ διδασκαλία/ το κήρυγμα/ δασκάλεμα του Καρλ Πόπερ...».
2. «...γίνονται αντικείμενα κοροϊδίας/ γελοιοποίησης/ εμπαιγμού/ εξευτελισμού/ περιπαίγματος/σκώμματος/λοιδορίας...»
3. «...εισήγαγαν στην ιστορία τρόπους συνύπαρξης/ συγκατοίκησης/ συνοίκησης...»
4. «...αυτός που μας αντιπαρατίθεται/ αντιμάχεται/ αντιστρατεύεται/ αντιπαλεύει/ ανταγωνίζεται/ πολεμά...»

B3β. Σε κάθε ένα από τα παρακάτω αποσπάσματα, να αναγνωρίσετε τη λειτουργία της γλώσσας στις υπογραμμισμένες φράσεις (μονάδες 2) και να αποδώσετε τη σημασία τους μονολεκτικά ή περιφραστικά (μονάδες 4):

1. «... ο Χέγκελ χαρακτήρισε την Ιστορία ως “απέραντο σφαγείο” ...» (5η παράγραφος).
2. «... η μικρή φλόγα της λογικής που φωτίζει την πορεία μας.» (6η παράγραφος).

Μονάδες 6

1. Η λειτουργία της γλώσσας είναι ποιητική, μεταφορική/ συνυποδηλωτική. Η σημασία της φράσης «απέραντο σφαγείο» μπορεί να αποδοθεί ως εξής: «παγκόσμιο πεδίο φονικών/ αιματηρών πολεμικών συγκρούσεων», «νεκροταφείο πολέμων».
2. Η λειτουργία της γλώσσας είναι ποιητική, μεταφορική/ συνυποδηλωτική. Η σημασία της φράσης «φωτίζει την πορεία μας» μπορεί να αποδοθεί ως εξής: «δείχνει/ προσδιορίζει την κατεύθυνση της ζωής μας», «καθοδηγεί τη ζωή μας».

B4α. Στα υφολογικά χαρακτηριστικά του δοκιμίου συμπεριλαμβάνονται τα παρακάτω:

1. σύνθετη δομή προτάσεων που επιτυγχάνεται με τη χρήση υποτακτικού λόγου, και
2. κάποια προφορικότητα στο ύφος που δείχνει διάθεση του δοκιμιογράφου να επικοινωνήσει με τον αναγνώστη.

Για κάθε ένα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά να εντοπίσετε στο κείμενο δύο (2) παραδείγματα και να τα μεταφέρετε στο τετράδιό σας.

Μονάδες 4

1. Δύο παραδείγματα σύνθετης δομής προτάσεων με τη χρήση του υποτακτικού λόγου είναι τα εξής:
  - «Ποτέ μου δεν ξεχνώ ... χωρίς αιματοχυσίες» (3^η παράγραφος)
  - «Μόνο η δημοκρατία επιτρέπει ... επανάσταση της εποχής μας» (4^η παράγραφος)
2. Δύο παραδείγματα προφορικότητας στο ύφος που δείχνει τη διάθεση του δοκιμιογράφου να επικοινωνήσει με τον αναγνώστη είναι τα εξής:
  - «Θέλετε να δοκιμάσουμε να τις απαριθμήσουμε;» (1^η παράγραφος)
  - «τα έχουμε καθημερινά μπροστά στα μάτια μας» (2^η παράγραφος)

B4β. Να εξηγήσετε τη χρήση του σημείου στίξης της παρένθεσης που βρίσκεται στην 5η παράγραφο:

«... (η *fraternité* της Γαλλικής επανάστασης) ...».

Μονάδες 2

Η παρένθεση ως σημείο στίξης στην 5^η παράγραφο του κειμένου χρησιμοποιείται, προκειμένου να δώσει μια συμπληρωματική πληροφορία, να εξηγήσει/ να διευκρινίσει την προέλευση, τη ρίζα της έννοιας «*αδελφότητα*», που αποτελεί ιστορικό όρο.

B4γ. Στην παρακάτω φράση να αναγνωρίσετε το είδος της σύνταξης (ενεργητική – παθητική) (μονάδα 1) και να το μετατρέψετε στο άλλο είδος (μονάδες 2):

«... Μόνο η δημοκρατία επιτρέπει τη διαμόρφωση και την εξάπλωση ειρηνικών επαναστάσεων ...».

Μονάδες 3

Στη φράση «... Μόνο η δημοκρατία επιτρέπει τη διαμόρφωση και την εξάπλωση ειρηνικών επαναστάσεων ...» η σύνταξη είναι ενεργητική.

Η φράση στην παθητική σύνταξη μετατρέπεται ως εξής:

«... Η διαμόρφωση και η εξάπλωση ειρηνικών επαναστάσεων επιτρέπονται μόνο από τη δημοκρατία ...»

Γ1. «Για να διατηρούν τις βασικές τους αρχές, οι σύγχρονες δημοκρατίες βασίζονται στη δράση των ενεργών πολιτών» είναι το θέμα αφιερώματος στην ηλεκτρονική εφημερίδα του σχολείου σου.

Σε ένα άρθρο 500-600 λέξεων να παρουσιάσεις τεκμηριωμένα τις θέσεις σου για το θέμα, εστιάζοντας:

- α. στις ενέργειες με τις οποίες ο πολίτης κάνει πράξη τη δημοκρατία στην καθημερινότητά του, και
- β. στις δράσεις με τις οποίες το σχολείο μπορεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση ενεργών πολιτών με δημοκρατικό ήθος.

(Μονάδες 40)

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

- **Τίτλος:** «Δημοκρατία και ενεργός πολίτης»
- **Αξιοποίηση των δεδομένων:**
  - ⇒ αφιέρωμα στην ηλεκτρονική εφημερίδα του σχολείου «Για να διατηρούν τις βασικές τους αρχές, οι σύγχρονες δημοκρατίες βασίζονται στη δράση των ενεργών πολιτών»
  - ⇒ βασικές έννοιες: «ενεργός πολίτης», «δημοκρατία»
  - Ιδιαίτερα σημαντικός και επίκαιρος ο προβληματισμός του αφιερώματος της ηλεκτρονικής σχολικής μας εφημερίδας.
  - Γιατί επίκαιρος; σε μια εποχή αποπολιτικοποίησης, αποστασιοποίησης ενός μεγάλου τμήματος της κοινωνίας από την πολιτική και τα κοινά λόγω απογοήτευσης και διάψευσης αλλά και κρίσης αξιών (ατομικισμού και συμφέροντος, τεχνοκρατικού μοντέλου ανάπτυξης που από αποθεώνει τους αριθμούς και το κέρδος κτλ.)
- **Μετάβαση στο θέμα του άρθρου:**
  - Σε ένα τέτοιο πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον είναι αναγκαίο ο πολίτης να συνειδητοποιήσει με ποιους τρόπους έμπρακτα βιώνει και εφαρμόζει τη δημοκρατία στην καθημερινή του ζωή..

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

Α΄ ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: με ποιες ενέργειες ο πολίτης κάνει πράξη τη δημοκρατία στην καθημερινότητά του;

Βασικά στοιχεία του αξιακού πεδίου της Δημοκρατίας που «υπηρετεί» ο ενεργός πολίτης είναι: η αυτόνομη και ισχυρή προσωπικότητα, ο πεπαιδευμένος-σκεπτόμενος και με ιδεολογική συγκρότηση πολίτης, ο υπεύθυνος πολίτης, η ενεργός συμμετοχή του πολίτη στα κοινά, η πίστη στους θεσμούς, ο σεβασμός στους νόμους και η συνείδηση των υποχρεώσεων, η περιφρούρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ελευθερία, δικαιοσύνη, ισότητα, ευημερία...)... Αυτές οι αξίες της δημοκρατίας προϋποθέτουν εκείνον τον πολίτη που τις εσωτερικεύει και τις εφαρμόζει:

- στην οικογένεια: επιδιώκει την επικοινωνία με τα άλλα μέλη μέσα από το διάλογο, την ελεύθερη ανταλλαγή ιδεών και απόψεων πάνω σε θέματα είτε οικογενειακά είτε κοινωνικά/ ενθαρρύνει το κάθε μέλος για την ανάληψη πρωτοβουλιών και την ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς του/ οριοθετεί με τον προσδιορισμό και την τήρηση κανόνων που στοχεύουν στην ευθύνη και το μέτρο...
- στην εργασία, στον επαγγελματικό χώρο: συνεργάζεται και συναποφασίζει/ σέβεται την προσωπικότητα των συναδέλφων του με το να είναι ευήκοος, υπομονετικός και ανοιχτός/ διεκδικεί εργασιακά δικαιώματα και βελτίωση συνθηκών δουλειάς μέσα από συλλογικά όργανα (συνδικαλιστικές οργανώσεις), κινήματα και διαδηλώσεις/ εργάζεται με κοινωνική συνείδηση...
- στην κοινωνική ζωή: επιζητά και δημιουργεί την αυθεντική φιλία ως βάση των υγιών ανθρωπίνων σχέσεων/ συμμετέχει σε συλλόγους (πολιτιστικούς, πολιτικούς...), σε οργανώσεις (μη κυβερνητικές, εθελοντικές...), σε κόμματα, σε δράσεις της τοπικής αυτοδιοίκησης και τοπικών φορέων (δήμων, κοινοτήτων, σχολείων...)/ αποδέχεται τη διαφορετικότητα/ στοχεύει στη διαρκή και πλουραλιστική ενημέρωση, στη σφαιρική πληροφόρηση και γνώση/ ελέγχει την εξουσία/ σέβεται τους νόμους/ ασκεί το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι...

Μετάβαση στο Β΄ ζητούμενο

Η διαμόρφωση, όμως, πολιτών που εφαρμόζουν τις αξίες και τις αρχές της δημοκρατίας στην ατομική και κοινωνική ζωής τους προϋποθέτει ισχυρή παιδεία, μια παιδεία δημοκρατικού ήθους. Και αυτό το ήθος μπορεί να θεμελιώσει το σχολείο με συγκεκριμένες ενέργειες και δράσεις.

Β΄ ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: Με ποιες δράσεις το σχολείο μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση ενεργών πολιτών με δημοκρατικό ήθος;

- με ερευνητικές εργασίες που ενισχύουν μια ομαδοσυνεργατική παιδαγωγική αντίληψη, αφού εφαρμόζεται στην πράξη ο διάλογος, ο ιδεολογικός και εκφραστικός πλουραλισμός, η αυτενέργεια του μαθητή που πρέπει να έχει όχι

μόνο γνώση αλλά και γνώμη, η συμμετοχή του στη διαδικασία της μάθησης και της γνώσης...

- με τη σύσταση δημιουργικών ομάδων που προάγουν τη συλλογικότητα, το ομαδικό πνεύμα, την ανάληψη ευθύνης, τον προγραμματισμό και τη στοχοθεσία μέσα από τη συμπόρευση και την κοινή δράση (καλλιτεχνικά εργαστήρια, θεατρικές ομάδες, ρητορικοί και λογοτεχνικοί όμιλοι, εθελοντικές ομάδες...)...
- με την αναβάθμιση των μαθητικών εκλογών μέσα από τη μαζική και τη συνειδητοποιημένη συμμετοχή και κυρίως, με την αναμόρφωση των μαθητικών συμβουλίων, ώστε οι ίδιοι οι μαθητές –σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς- να συμμετέχουν στο σχεδιασμό και την οργάνωση σχολικών δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων...
- με την αξιοποίηση θεσμών, όπως είναι η «Βουλή των Εφήβων», οι εκπαιδευτικές επισκέψεις, οι διασχολικοί ρητορικοί και καλλιτεχνικοί αγώνες και τα ευρωπαϊκά προγράμματα «ανταλλαγής μαθητών», που ευνοούν το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, την εξωστρέφεια...

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Συμπέρασμα-Δεοντολογία:

- Οι οργανωμένες κοινωνίες –στο σύνολο της ιστορικής διαδρομής τους- έχουν να επιδείξουν όχι μόνο ή κυρίως δυσάρεστες και οδυνηρές στιγμές, όπως ολέθριους πολέμους. Έχουν να επιδείξουν και επιδεικνύουν μια εντυπωσιακή εξέλιξη, μια «επανάσταση» πολιτισμική, πνευματική και υλική.
- Ας αναλογιστούμε ότι την επανάσταση αυτή σηματοδοτεί, σε μεγάλο βαθμό, η δημοκρατία ως αξία, ως στάση ζωής αλλά και ως πολιτειακή οργάνωση. Μόνο που δεν πρέπει να ξεχνάμε πως η δημοκρατία προϋποθέτει εσωτερικό εκπολιτισμό, εγρήγορση και δράση σε όλα τα επίπεδα της ζωής μας.

Γρηγοράκης Σωτήρης – Θεοδώρου Χριστίνα